

XXVI.

Middelalderligt Syn paa et Menneskes Dødsstund.Ved Cand. mag. *Ellen Jørgensen*.

Codex 792. 4to i den arnemagnæanske Samling rummer blandt meget andet tre svenske Smaaskrifter af opbyggeligt Indhold. Det første af disse er:

»VII mærkelika pwncta, som synduga människor hænder j dødin, tha siælin utgar aff legaman.« Der er al Grund til at mene, at det stammer fra Brigittinerklostrenes Tid; men intet vides om dets Historie, og Originalen har det ikke været mulig at paavise.

Det lille Skrift har gammelmænkende Tanker i middelalderlig kristelig Dragt. Dets manende Tale former sig mod Slutningen til en Trosbekendelse og ender med det Raad, at den døende skal sætte al sin Lid til Forsoningen ved Christus.

Fra det 15de og 16de Aarhundrede kendes en Gruppe Skrifter, der vil lære kristne Mennesker, hvorledes de skal dø. Nogle af disse hvile direkte eller indirekte paa Gerson: »De arte bene moriendi«, saaledes indenfor svensk Litteratur: »Johannis gerson lærdom, hwrw man skal læra dö til siælenne salicthet« trykt 1514 (udg. i Facsimile i S. F. S. S. 1881). — Olaus Gutos Arbejde (udg. af Schück i »Sam-laren« 1885). — En Bearbejdelse, der findes i Codex Ups. C. 74 (udg. i S. F. S. S. ved R. Geete. Hæfte 119).

I Gotfred af Ghemens Udgave 1510 af »En ynkelige historie aff een fortabede siel« staar en Række Spørgsmaal til den døende:

»Thesse ære the spørsmol, som man scall spørve af then siuge then tydh han kan thale oc haßfuer sith skyel. Oc thz ar fortyy ath han, som icke redh sek til dødhen, han mu thes mere styrkes imod døden — —«

Det er en kort Skrifteformular paa Grundlag af »De arte bene moriendi«. Et ganske lignende Arbejde haves paa svensk. (S. F. S. T. Hæfte 119 p. 285. jfr. p. 257).

Andre Skrifter henhøre efter deres Art til samme Gruppe, men kan dog ikke siges at hvile paa Gersons Bog Medens »De arte bene moriendi« hørte hjemme i Præstens Haand og sagde ham, hvorledes han skulde berede den syge til Døden, har andre Smaaskrifter været Læsning i Klostrene og maaske hos somme blandt Lægfolk.

»VII mærkelika pwncta« er et Exempel. Et andet findes i Codex Ups. C 321 (udg. i S. F. S. S. Hæfte 119.)

»Här scriffs aff, huru människian scal aff sighias dyäflenom ok antwarda sik jnnarlika sinom gudh j waldh j sinom ythirstha dødz thima«. Det nævner Djævelens haarde Angreb i Dødsstunden, det har Bøn og Bekendelse og kender Tilliden til Christi Død:

»Är thz saa, ath thiin rätwisa ok rättthe dombir utkräffuir nw, ath jak scal fordömas for mina ondha gärningha. Tha säthir jak nw trolika thin wälsignadha dødth ok pino mellan thin dhom ok mina syndhir«.

Här epter stonder VII märkelika pwncta, som synduga människer hænder j dødin, tha siælin utgar aff legaman.

Incipit.

Første, som synduga människe hænder j dødsons tima, thz ær aldra hardaste stridh aff dyæfwllin. Forty han bær tha at människena hardaste frestilse oc sæder for hænne starkaste snarer oc belegger hænne sa mögit hardare, som han pröwer ok seer, at han hawer mindra ader af timan til ath fresta människen.

Andra onda, som synduga människe hænder j dødsons tima, thæth ær dyæflana grwma oc faselica syn. Ty siger *sanctus augustinus* at then tid synduga mennisker æra stadda j syn ydersta tima. Tha komma dyæflana farande mz stor barsk ok storm ok fasa ok nödwraeger siælin af kroppin ok draga hænne grwmelika mz sik til hælwedis. Ther af siger *sanctus bernardus*: O miin, hwat storan fasa oc rædduga tw faar, tha the faselica oc fwle trollin, som ær dyæflana, møda

tik j stora flokka, hwart skalt thw tha fly tik til hiælp, forty at sa som wedemænnena falla oppa dywrit tha thz sider fast j snaran oc kan engaledw undfly, sa falla dyæflana oppa siælin, tha the se hænne klæmda ok sidia fast j dødsons pwnct. Oppa ena side trænger dødsons wærk oc nøder siælin af kroppin. Paa andra sidan formenar synderna oc hindra siælin, at hwn kan ikke fly til gwdh om nogra hiælp.

Tridia onda som synduga mænniska hænder j dødsons tima Thz ær, at hwn lader epter sik alt thz hwn atte j wærden, som ær rigedom, kræselighed, winner ok frænder oc aller wærdeliger koste oe hwgnat. Thetta lader hwn alt æpter sik j wærden oc hawer encte mz sik udan sina gerninga. Ty ær screwit, at then rige mannin, som iordader war j hælwe, han miste alt thz han atte, sa at han formatte sik ey en draba vatn at swala sina twnge mz j hælwe.

Fierda onda, som synduga mænniska hænder j dødsons tima, thz ær, at hwn mister timan til at badra sina synder oc til at forskylla nogut got. Ty siger gwdh mz prophetans mwn: Cum accepero tempus, ego iusticias judicabo. Tha iak tager timan at mik, tha skal iak döma rætwisan. Oc forty at aller war liffs time ær os lænter af gwdh til at bædra wara synder oc forskylla nogut got, mædan wi lewe ok hawe timan, ty ær thz en ubegribeliger skada at fornöda nodena tima fafengelika, for hwilket wi skulum göra strangan regenskap j gudz dom af hwar then stwnd oc tima, som wi lewe j werdin.

Fæmta onda, som synduga mænnisker hænder j dødsons tima, thz ær, at gwdh forbrar hænne sina godgerninga oc sin kærliched og sin hordc død oc pina, oc han straffar synduga hardelica for thz, at hwn hawer entit actat oc skudat hans kærlich og godgerninga.

Tha kræffwer han aff hænne sit wærdh oc sit blodh, som han utgaf for hænne. Ty siger sanctus augustinus, at ihesus christus skal synas synduga mænniskæ j hænna ydarste tima sa nögen som han hængde pa korssit, mz the wapnin, som han pintis mz. Som ær korssit, spiwdit, spigerna, gislerna, tornkronan ok annor vapn, som han pintis mz. Tha straffar han synduga mænniske mz hardaste straffelse sigende:

„Iak ær tin herra. Hwar ær min rädduga? Jak ær tin

fader. Hwar ær min kærlik? Jak ær tiin gwdh. Hwar ær min heder, som tw skulle mik hawa giort? ty at for tina skyld vort iak man, for tina skyld vort iak bwndin, gabader, flængder, korsfæster. Hwat fruct hawor tw mik giort for tolliger uræth? Hær mat tw see mit wærduga blodh, som iak utgaf for tik. Hwar ær then tiæniast, som tw giorde mic for mit blodh, som iak utgaf for tik? Iak ælste tik meere æn min æra j hemerige. Oc twært i modh ælste tw forsmædeligaste tingin j værdin æn thw ælste mina tro oc rætvisa, som tw hafde lofwit.

Siætta onda, som synduga mænniske hænder j dödsons tima, thz ær, at hwn skal ewærdelika skilias fran hemerigis rige oc æra. Ty siger prophetin ysaïas: Tagh bwrt synduga oc umilda mænnisker, ty at the skula aldrik se gudz æra.

O hwat rygelict thz ær at aldrik fa at se gwdz ænlöde sik til hwgnat, oc the sorgin gar owir alla hælvedis pinor.

Siwnde onda, som synduga mænnisker hænder j dødsons tima, thz ær ewinnærliga fordömilse. O hwat rygelict thz ær oc grwmt at tænke pa synduga mænniske fordömilse som skula wære j hælwede mz legama oc siæl for udan ænda. Oc siger en mæstare, at alt thz, som gwdh hawir skapt, thz ær alt samma fordömda til onde oc pina, sa at vorde noger mænniske sa hardelika pint hær i iörde, at hwn sönderskoris j alla sina ledamod oc andra synner æ for udan ænda, hwn kende ikke sa harda pinor oc værk, sa som then, ther pinis oc brænder j hælwede; oc sa som engin kan til fuls sigia af hemerigis glæde oc æra, sa kan oc engin til fuls sigia af hælwedis pina oc ysald.

Hwilkin mænniske tæsse for screffne pwncta wille idelika tænke, som synduga mænniske forestar j dødsons tima, tha giorde hwn fler godgerninga ok færre synder. Oc forty at sa storan wada forestar synduga mænniskæ j dødsons tima, Ty giwer *sanctus* ancelmus radh, som hær epter screwit staar, at mænnisken skal betida, mædan hwn hawer timan, badra sina synder mz fulkommeliger ænger oc idruga oc scripta-mal oc bædringh, at hwn matte j dødsons tima undkomma dyæfulsins frestilse oc forsæt.

Først ær, at mænnisken skal hawa sanna oc staduga

rætta tro, forty at dyæffwillin frester mænnisken mz vantrona oc mæst, tha hwn mister malit.

Ty ær san tro at troo pa en gudh fader ok son ok then hælige ande, ikke tre gwda, udan tre persona oc en gwdh. Annat ær hwr *mankönit* var aderlöst af dyæfulsins vald; tha kom thz sa til, at gwdz son i en persona j guddomin niderkom af sin hælige faders sköth j iomfrw marie lif oc twgh mandom af hænne, hænna iomfrwdom uskadder oc usmittader, oc föddis af hænne — oc thz mat tw minnas a iwladagh, ty at han föddis tha. Ther næst then samme gudson oc iomfrwas tolde dødth oc pina j samme mantsliga nattwr, oc mz sin dødth oc pina frälste han *mankönit* oc aderlöste af diæfulsins woldh — oc thz mints a longe fredagh.

Ther næst then samme gwdz son oc iomfrwnas stodh op af sin gwddoms mact oc vold af döda, oc j samme mantsliga natwr oc legamas mz sin guddoms mact for han op til himbla til sin hælige fader oc förde var natwr tidh oc satte hænne ower alla ængla koor a sin faders högra hand oc gaf os ther mz hop, at wi skulum mz var legama, wi nw hawum, opstanda af döda a domadagh oc mz legama oc siæl opfara til himbla oc hemerigis, om wi thz værduga æra at fa.

Tridia ær, at dyæflana velia koma menniskena j vanhop; ty bær han hænne fore sina manga synder, som hwn giort hawir oc særdelis the, hwn hawir ey *scriptat* oc ey lact sik win om at *scripta* eller minnas. Oc siger sa: „Tw hawer sa manga synder giort, at tw æst ey værdug at fonga nada eller miskund“.

Ther skalt tw sware til j samwidit sa: „Æn tha at mina synder æra stora oc manga oc usigeliga, tha ær miins herra ihesu christi dødth oc pina storre oc meere æn alla mina synder, oc hawer han meere forskyllat mik got, æn alla mina synder hawa forskyllat mik onth; ty sæder iak hans harda dødth oc pina mællum hanwm oc hans horda dom oc mik oc alla mina synder.“

Oc ty kære broder aller dotter ær granlika samwidit oc synderna owertænkende, som tw giort hawer, sidan tw tik *scriptade* oc mz anger, oc velieliga framsigende, oc glömis tha nogwt, oc hawer tw then velian, at tw thz gerna ville sigia,

om tik thz mintis, tha ær thz *scriptat* for gwdh, oc ther mz kan dyæfullin tik enctit hindra.

Tæsse forscrefne *pwncta* skall människen viderkænnas oc stadfæsta j sit hiæрта, mædan hwn hawer skælin, oc för æn hwn mister malit.
